

Marinka Marija Miklič

Kako so nekoč dišale knjige

Doma smo imeli v mrtvem podboju vrat kredenco, stala je na okroglih nogicah, na stekleni vitrini sta bila izbrušena dva golobčka. V tej omari so bile knjige, mogoče je bilo vsega le kakih sto knjig, ampak meni se je zdelo, da jih je strašno veliko. V glavnem so bile to slovenske večernice kot *Gostač Matevž*, *Bajtarska kri* in med njimi tudi *Poezije*. Knjige so bile na policah zložene po velikosti, večji formati spodaj, na vrhu pa manjše knjige. Tam je bila tudi ena s popolnoma drugačnimi črkami, ki jih ni bilo mogoče prebrati. "To je še star druk," je rekla mati, "se bo že našel kdo, ki bo znal to prebrati." Mnogo pozneje sem ugotovila, da je ta knjiga pravzaprav napisana v gotici in je še iz predprejšnjega stoletja.

Že od samega začetka smo bili naročeni na Dolenjski list in pozimi leta 1956 je bil v njem članek o pisateljici Ilki Vašte, ki je takrat izdala svojo knjigo *Gričarji*. "To je zelo pametna ženska," je govorila mati, in nekega dne je vsa žareča prinesla knjigo domov, sploh ne vem, kje je skrpala denar zanje. Kot svetinjo smo jo glasno brali ob večerih in se potem o vsebini pogovarjali. Največkrat sem brala jaz. "Kar na glas beri," je rekla mati, "da se boš naučila." Knjige in časopise smo potem, ko smo jih sami prebrali, posojali po vasi. To je bila moja naloga, nosila sem jih po hišah in sosede opominjala, če jih niso pravočasno vrnile. To sem rada počela, saj sem se smela z domačimi otroki poigrati špano, medtem pa so mi v "necko" natresli zrele hruške in pozimi suhe krhlje.

Šele v osnovni šoli so me naučili, kaj pomeni beseda literatura, a zame so bili to moji šolski spisi. V njih sem pisala v srce segajoče zgodbe o kurirčkih, ki so nosili pošto in nogavice partizanom, in navadno sem na vsakem natečaju za nagrado prejela knjigo v stilu *Iz krvi rdeče*. Takrat sem na veliko brala poezijo. Na pamet sem znala vseh petdeset vrstic *Krvave bajke*, v zanosu sem deklamirala *Samo milijon nas je*, čeprav so rekli, da nas je pravzaprav dva. *En češnjev cvet, dehteč in bel je privabljal*

solze v oči; tisto, ko so *Obkrški hosti mir zmotili čudni gosti*, pa je naredilo predvsem deklicam cmok v grlu. Fantje tega niso razumeli, me pa njihovoga *Vinetouja* ne.

V uporniških in trmoglavih letih sem zaljubljena v *Zeleno, ki te hočem zeleno* jokala ob *Gimnazijki* in *Doktorju Živagu*. Če me je bilo česa strah, sem kot mantra ponavljala *Zbežite sence, vzidi čisti dan!* Dolgo nisem slišala te pesmi, lani pa jo je ob državnem prazniku profesionalno povedal znan slovenski igralec. Naježila se mi je koža, stopila sem k televizorju in z igralcem deklamirala pesem, da so zbežale sence in se je zarisal čisti dan.

Potem je življenje postalo resno, in preden sem se prav zavedla, so desetletja skrbi za družino in standard zresnili tudi mene. Kljub temu sem kupovala knjige in jih zlagala v omaro v dnevno sobo. Najprej smo gledali slikice, nato smo brali pravljice in nekako stisnjeni in pocrkljani z njimi zaspali. Pozneje je prišlo obdobje, ko sta mi otroka vsak dan postavila stotnije vprašanj zakaj in kako. Takrat sem na veliko kupovala enciklopedije, take za otroke in take za odrasle, kar nekaj metrov teh knjig še vedno imam. Vsak dan smo listali po njih, se iz njih učili, resnično so bile vsak dan v domači rabi. Še vedno sta tam precej obrabljen *Slovar slovenskega knjižnega jezika* in *Slovenski pravopis*. A le kdo bi danes peš listal, če se v sekundi vse najde v računalniku?

Otroka sta pustila žoge in kolesa v garaži; v začetku sem zelo pogrešala odpiranje hladilnika, zasedeno kopalnico, razmetane knjige in prazne vrečke čipsa. V tem času so se mi nabrale gube, hoja je postala zibajoča, gibi počasnejši in namesto v sindikatu delavcev sem zdaj v društvu upokojencev. In kar naenkrat imam ogromno časa samo zase.

Sem redna obiskovalka knjižnice, vanjo vstopam s spoštovanjem kot vernik k nedeljski maši. Prepričana sem, da imamo v našem mestu najlepšo knjižnico. Sprehod, šoping ali ženski klepet ne more nadomestiti sprehoda med knjižnimi policami. Tam vonjam knjige, že po ovitku vem, katera ima dobro energijo, tam bi se lahko zadržala ves dopoldan. A tudi naša knjižnica ima svoje nevšečnosti. Za nas, ki smo v revmatičnih letih, in takih nas je dopoldan v knjižnici precej, so knjige na spodnjih policah nedosegljive. Človek škripajočih kolen se pač ne more pripogniti, s svoje višine pa tudi z očali ne vidi naslovov. Enkrat sem želela eno knjigo od tam spodaj, počepnila sem, a glej ga vraga, noga je klecnila in jaz sem kar naenkrat klečala tam na tleh. Gotovo ni nihče videl, sem se tolažila, potem pa se ozrem, o groooza! Dva koraka za mano stoji ženščina, ki mi je v mladosti speljala fanta! Jaz pa tam na tleh. Najraje bi se vdrila v laminat! Od takrat nikoli več ne stikam za tistimi knjigami in jih zato ne morem uvrstiti med literaturo za domačo rabo. A nič zato, zame je

knjižnica kljub temu hram za mojo dušo, iz nje grem z blagoslovom, ki se mu reče knjiga. In potem se udobno namestim in berem in berem in mnogokrat se mi utrne, da sem v prebrani knjigi prejela novo verovanje, da me je knjiga v resnici na poseben način blagoslovila.

A tudi doma imam svoj oltar. Po vzoru tiste domače preproste vaške knjižnice sem si uredila svojo in v njej se drenjajo knjige vseh mogočih vsebin. Na policah je dediščina iz predprejšnjega stoletja, knjige iz prejšnjega stoletja, največ pa je knjig novejšega datuma. Poseben prostor imajo knjige pisateljev in pesnikov, ki so mi vanje napisali posvetilo. To je moj domači sveti prostor namesto bohka v kotu. In ker imata starost in upokojensko življenje tudi svoje prednosti, se včasih zasedim v tej sobi za skoraj ves dan. Knjigo, ki mi pade v oči, vzamem v roke, listam po njej, jo odpiram in zapiram, lahko buljim vanjo in se pretvarjam, da ne slišim godrnjavega moža. O, boh, kolikokrat v življenju sem se že zatekla v knjigo!

Vse, kar je doma v moji knjižnici, ni za domačo rabo, no, pravzaprav je, le da ima drugačno uporabno vrednost. Čisto spodaj imam iz časov, ko še nismo poznali strica Googla, nekaj suhih, še več pa debelih enciklopedij, ki jih polagam najmlajšemu vnučku na stol, da doseže krožnik na mizi. Spodaj je tudi priročnik *Naš otročiček*, po katerem se je vzgojnih metod učila moja mati in jih preizkušala na meni. Napisan je s toliko ljubezni in topline, da se vsekakor lahko kosa z vsako sodobno filozofijo o vzgoji otrok. A tudi te knjige ne prebiram več. Saj veste, otroke vzgajajo starši, babice in dedki jih razvajamo.

Poezijo rada berem, pred epiko dajem rahlo prednost liriki. Sicer sem bolj pristaš klasike in rim, a ker se poezija in literatura nasploh obnavlja le z novimi in mladimi avtorji, skušam slediti, kaj ustvarja naša mladež; enkrat sem jo šla poslušat celo na Urško. Prosti verzi, veliko čustev, veliko znanja in malo manj potrpljenja, bi rekla. Sicer pa po neki ne vem kakšni logiki razporejam poezijo v dva predala: v zgornjem, svetlejšem je tista, ki si jo želim še kdaj prebrati, v spodnjem pristane tista druga, temna poezija. Čeprav sem tudi sama enkrat napisala sto strani razmišljanj o smrti, zdaj ne maram *Eros-Tanatos*a in pesmi v smislu *Prijazna smrt, predolgo se ne mudi*, sploh pa takih pesmi ne bi imela na nočni omarici. Tam imam *Malo sanjavko* in Nežino nežno poezijo, v kateri *Na tvojo kožo piše svoje verze*. Lepa, čustveno iskrena pesem me napolni z energijo, z zaprtimi očmi o taki pesmi še dolgo razmišljam, včasih bi kar vstala in zaplesala.

Zelo rada berem otroško poezijo, *Maček Muri* je zakon zame in za vnuke, otroški poeziji sproti dodajam novejšo, saj ima vsaka generacija nekaj svojih hitov. Le *Butalcem* se je smejala že moja mati, pravzaprav se jim smejimo že štiri generacije, saj je prav zanimivo, kako so se v teh letih

namnožili in razselili po vsej deželi. A zdaj nekako drugače berem, kot sem brala v otroštvu, tudi *Mesečevo romanco* dojemam zdaj popolnoma drugače.

Predvsem imam rada leposlovje, saj že beseda pove, da je to lepo slovo. Proza mi je nekako zlezla pod kožo, vse zvrsti proze so mi blizu. Vsako leto se zapodim v branje kresnikovih nominirancev, saj še vedno mislim, da je roman vrhunec literarne umetnosti. A nekako bolj kot *Severni sij* me je pri Luciji V četrtek ob šestih potegnilo Stankino *Igranje* in Cvetkini *Potovci*. Toda med nominiranci je vsako leto tako malo žensk, zdi se, kot da je roman še vedno domena moških. Toda na moje mnenje o tem, kdo bo kresnika dobil, zagotovo ni treba računati, ker vedno ustrelim mimo, saj sta se me recimo strašno dotaknila Rudijeva *Postaja* in Petrov *Skok čez kožo*. Čeprav zase mislim, da sem povprečno bralno pismena, kot se zdaj izražajo, bi romane res težko razdelila na tiste za domače branje in na one druge. A gotovo je preveč bogokletno povedano, če rečem, da tudi medalje nikoli ne pripnejo na prsi ljudskega junaka.

Vedno znova se zvesto in z užitkom vračam h kratkozgodbarjem. Pred spanjem si privoščim po eno *short story*, nato knjigo odložim in naslednji večer preberem naslednjo. Uživam v resnih in humornih zgodbah, včasih se hahljam anekdotam ali pa se ob satiri le kislo nasmehnem. Kratka zgodba sploh ni preprosta in po kvaliteti lahko merljiva. Tiste, ki imajo med vrsticami še prostor zame, da kaj dodam, in imajo v zadnjem stavku odprte konce, mi zaposlijo večerne misli, dokler trdno ne zaspim. Pravijo, da lahko kratko zgodbo preberemo v eni uri in si jo zapomnimo za vse življenje. Ja, za vse življenje sem si zapomnila Ivanovo *Zatajeno mater*, a rada preskočim sto let in zrem v Nejčeve stavke, kjer *Vevericam nič ne uide* ali pa *Pri mojstru na čaju* slastno hrustljam njegov *Sendvič*.

Čez vso mero so se razbohotili priročniki. Knjigarne kar tekmujejo, katera jih bo največ postavila v izložbo. In seveda, samo prebrati jih je treba in že bomo strokovnjaki za ne vem kaj vse. Nikoli nisem marala priročnikov o pletenju puloverjev za počlovečene hišne ljubljence, kaj takega ni nikoli smetilo mojih knjižnih polic. Ob majhnih otrocih pa je le bilo treba včasih pogledati v *Zdravstveni leksikon* in ugotoviti, ali imamo v hiši rdečke ali ošpice. Bil je čas, ko smo z družino potovali in takrat sem na veliko kupovala *Turistične vodnike*. Tu in tam še pogledam kam me *Lep dan kliče* ali zavijem v kako *Prestolnico*, vendar je zdaj tudi meni že skoraj laže poklicati na pomoč google in tisti njegov ulični pogled. Obstajajo tudi zelo dobri trajni priročniki: *Čiščenje zamašenega lijaka* s Sartrom in *Lepljenje tapet* s Hemingwayem sta doživetji, h katerima bi se človek vračal znova in znova.

Preizkušala me je grda bolezen, takrat sem iskala pot iz tunela po *Celestini*, v Paulovih *Enajstih minutah* in v tistih *Smrekah iz Sibirije*. Večkrat *Sem sedela ob reki in jokala*, pomagal ni niti *Križ na prsih*, pa tudi *Bhagavad-gita* ne. Nekaj mesecev so bile to moje knjige za vsakdanjo rabo, potem sem prišla do spoznanja, da res *Ne gre samo za kolo* in spet zaživela po starem optimističnem receptu. Zato me zdaj *Zlate misli* ne pritegnejo več, lastna intimna spoznanja me bodo vodila, ko me bo na koncu tunela vabila luč, da prestopim na drugo stran.

Danes je v knjižnicah in knjigarnah poplava prevodne literature, ki me potegne v branje. Že zdavnaj sem ugotovila, da je največja slast brati avtorja v njegovem izvirnem jeziku. Sama zmorem to le v hrvaščini, zato mi moj prijatelj, istrski pisatelj, redno nosi knjige iz puljske knjižnice. Preberite recimo *Bolji život* z vsemi italijansko-hrvaško-slovensko-istrskimi besedami ali pa *Jebo sad hiljadu dinara*. Sočen jezik, težko si to zamislim v prevodu! Andrića sem sicer brala v slovenščini, pa tudi skoraj vse Nobelovce, ki jih brez naših pridnih prevajalcev ne bi mogla. Dobre prevajalce zelo spoštujem, na samem vrhu vidim še vedno pronicljivo Jolko. Zaradi potrpežljivega dela naših prevajalcev lahko tudi jaz uživam v *Seznamih* in *Roži*, čeprav me pri Ecu skoraj toliko kot njegovo pisanje fascinira to, da ima tip doma petdeset tisoč knjig. Če bi bilo po moje, bi tudi jaz imela v eni sobani desettisoče knjig, ne pa vinsko klet in sode v njej, a mogoče zato enkrat o tem celo napišem *Petdeset odtenkov vinograda*.

Knjigo, če mi ni všeč, le preletim, ali pa jo preberem do konca in pozabim, ker se me sploh ni dotaknila. Tudi nimam rada literature, ki me sili, da hitim brati. Motijo me prezapleteni stavki, raztegnjeni v več deset vrstic, še najbolj pa me moti ponavljanje že povedanega. Rada imam stavke, ki tečejo kot olje, da z lahkoto pridem do vsebine. Včasih v zgodbo prihajajo novi protagonisti, s katerimi ne vem, kaj bi, nimajo preteklosti in mi nekako kot strgane polivinilaste vrečke obvisijo po obalnih drevesih. V protagonista se vživim z vsem bitjem, se vlečem z njim iz težav, se z njim veselim, ga občudujem ali pomilujem. Z branjem raziskujem, začnem na ničli, potem pa se z vsakim prebranim stavkom bližam nečemu novemu, gradim zgodbo in bogatim sebe. Z branjem se podam na potovanje, zato se želim z vsakim stavkom premakniti naprej. Ko sem na cilju in se spet vrnem v svoj svet, imam nove izkušnje, zato sem po vsaki prebrani knjigi malo drugačna.

Nalepili so mi besedo perfekcionista, pravzaprav so mi že v šoli spremenili ime v Marljivka, ker sem tako vestno zapisovala vse, kar je rekla učiteljica. Zdaj, na stara leta, to še bolj drži, ker resnično vestno preberem vse, kar je v knjigi. No, čisto vsega spet ne! Recimo, moti me spremna

beseda avtorja. Vedno pomislim, saj si imel na razpolago vso knjigo, kaj mi boš zdaj še nekaj pojasnjeval! Ob branju se pogosto zalotim, da se kregam z avtorjem, če napiše, da je mati pekla dober kruh, potem pa na naslednji strani to pove še enkrat. Kot da si ne bi že zapomnila! Pa da bi naslednjič vsaj napisal, da je mati pekla kruh, ki je lepo dišal ali je imel hrustljivo skorjico! Saj menda že sama vem, da je to dober kruh! Vidite, zaradi takih reči se kregam z avtorjem. Če bi imela njegovo telefonsko številko, bi mu jih v takšnem trenutku gotovo napela. Vsako knjigo vzamem v roke s spoštovanjem, zato nekako pričakujem, da se je tudi avtor zame trudil po svojih močeh. Navadno to ugotovim že po prvih stavkih. Gotovo se tudi vi spomnite tistega znamenitega stavka *Bil je lep pomladni dan, svetel in zveneč, kakor iz čistega srebra ulit*, v katerem kar čutiš neko intonacijo zgodbe, ni čudno, da ga je dosledni in šarmantni Ciril pilil več mesecev. Vidite, to je zame spoštovanje bralca!

Zdaj se je moderno pogovarjati o tem, kdo s kom bere. Moje upokojenke se kar naprej hvalijo, da *berejo z Manco*. Jaz ne berem z njo, bi me pa zelo zanimalo, med katere bralce bi me gospa uvrstila. Nekako slutim, da je moje gospodinjstvo starocentrično literarno razmišljanje še najbližje bralni kulturi za vsakdanjo rabo, saj je tisti spor med Jernejem in Francetom o tem, kaj je množična in kaj elitna kultura, gotovo še vedno aktualen. Moja prijateljica je napisala knjigo, ki jo je izdala elitna založba. Najprej je bila predstavitev v mestu, na elitni lokaciji, toda dogodka se je udeležilo le šestnajst ljubiteljev knjig. Mesec dni pozneje je bila predstavitev iste knjige na deželi, v njeni rojstni vasi. Kulturni dom s stopetdesetimi sedeži je bil popolnoma poln, na koncu ploskanje in ploskanje in samo v tem večeru je bilo prodanih več kot šestdeset knjig, ki so našle svoj dom v podeželskih dnevnikih sobah. Kje naj zdaj iščemo množično kulturo? V mestih zagotovo ne. A iskreno povedano, jaz spadam med vsakdanje bralce, elitno kulturo pa si ogledujem le nekajkrat na leto, pa še to z nelagodjem, ker ne vem, ali je cesar oblečen po zadnji modi ali je še vedno nag.

Poletja preživljam ob obali, udobno se namestim v senco, klobuk, očala in seveda knjiga so obvezni rekviziti. Priznajte mi, da je prav lahkotno plažno branje največji užitek dopusta. Zato že zdavnaj prebranih klasikov ne jemljem s sabo, spremlja me recimo *Stoletnik, ki je zlezel skozi okno in izginil* ali več kot tristo strani debel nasvet *Jej, moli, ljubi!* V tistem kovčku, v katerem z vnuki vlačimo na dopust knjige, se najdejo tudi *Punce za znoret*, *Geniji v kratkih hlačah*, *Gravžarije gospoda Gnilca* in seveda zadnje čase spet priljubljeni najrazličnejši stripi.

Rada se sprehajam po plaži, gledam v tla in pazim, da ne podiram z lopatko prav po inženirsko sestavljenih gradov. Zato se mi oči večkrat tudi

ustavijo na kar tako na brisači puščeni knjigi in seveda vedno prebiram naslove. Enkrat sem se tega lotila prav statistično; največ je bilo angleških knjig, precej italijanskih avtorjev, našel se je tudi Pavol s tistim, kar se je *Zgodilo prvega septembra (ali pa kdaj drugič)*, a z veseljem vam povem, da smo Slovenci na hrvaški obali najštevilčnejši plažni bralci. Zadnja leta takšna statistika ni več mogoča. Zdaj na plaži namesto v knjige "virijo" v vsemogoče Kindle in eBooke, kako naj potem ugotovim, kaj berejo? Moji so zato sklenili, da mi za rojstni dan kupijo tako škatlico, da bom tudi jaz namesto tistega kovčka na morje nesla le lahko tablico in v njej bo menda celo dvesto knjig. Si morete misliti, da me potem vse poletje sploh ne bo izpod borovcev?

Branje zahteva veliko domišljije, saj si moram iz črk sama ustvariti barve, obraze, cele pokrajine, razbrati moram značaje in občutke, iz črk sestavljene besede mi podarjajo misel in zgodbo. Včasih pa se knjig za vsakdanjo rabo lotim z matematiko. Knjigo, o kateri nimam pojma, podržim odprto na prvi strani in s priprtimi očmi skušam ugotoviti, kateri samoglasniki prednjačijo. Če ne gre, jih preštejem in na osnovi tega si zamislim, kakšna zgodba me čaka. Če je največ trdno na tleh stoječih A-jev, bo zagotovo hvala in nirvana. Če prevladujejo E-ji, pričakujem smeh in greh, pri I-jih je vedno veliko hihitanja in prilizovanja, pri O-jih pa krohota in topota. U-ji me spominjajo na tisti auu, zato me čakajo udarci in uganke. Tole sem enkrat povedala vnukom, smejali so se, da to že ne bo držalo. V slučajno izbranih knjigah smo šteli samoglasnike na prvih straneh in potem družno ugotovili, da mogoče to vendarle drži. A najbrž je pomagalo naključje, ker čisto zares tudi sama v to ne verjamem, bil pa je hec in prav lepo smo se zabavali.

Iz naslovov knjig je možno sestavljati resne in smešne stavke in cele zgodbe. A za to je treba imeti določene pogoje: vnuke na počitnicah, deževen dan in približno petsto knjig, da jih lahko po mili volji prelagamo. Potem nastane stavek, ko *Zvezdica zaspanka z Mravljinčkom Ferdinandom* reši *Rdečo kapico*, *Muca Copatarica* prinese copate in potem gredo vsi z *Jurijem Murijem v Afriko*. Tisti, že malo bolj odrasli, naredimo zgodbo s *Piko Nogavičko* in *Petrom Klepcem*, ki sta skupaj tako močna, da lahko premakneta tudi ceste in pločnike; *Zmote dijaka Tjaža* pa v *Tajnem društvu PGC* razrešuje *Pet prijateljev*. Tisti najbolj odrasli pa združimo *Ženo francoskega poročnika s Starcem in morjem*. Seveda se ob tem tudi pačimo, ko posnemamo naše junake, se smejemo drug drugemu, da se popoldan prevesi v večer, ko je treba knjige spet zložiti v omare.

Po domači knjižnici je prav zanimivo iskati knjige, ki so se rodile v našem rojstnem letu. Tako zdaj že vsi vemo, da se je s Tomom rodil

Morski pes Anton, z Damjano Pekarna Mišmaš, Val in Nik zavijeta *Pri hrastu levo*, stric Borut se je rodil z *Drejčkom in tremi marsovc*i, dediju pa kar tako na pamet določimo dobrega vojaka *Švejka*. Tisti France, ki je napisal našo himno, pa je točno dvesto let starejši od Žana. Seveda najdemo rojstnodnevne knjige tudi vsem tetam in stricem ter vsem bratrancem in sestričnam; če imamo take knjige, ali če jih najdemo v kaki bukvarni, jih tudi podarjamo, ko smo povabljeni na rojstnodnevno torto. Ko proti večeru moji vnuki žalostno ugotovijo, da babi nima svoje rojstnodnevne knjige, jih hitro potolažim, da so to Otonovi *Mehurčki*. Poiščemo jih, preberemo in spet mine en meglen in mrzel dan.

Potem pa pridejo dnevi, ko imajo mladi starši delovne, vnuki šolske in vrtičkarske ter mož vinogradniške obveznosti. V takih dneh se zasedim v tistem počivalniku iz Ikee v knjižni sobi, kot moji knjižnici rečejo vnuki, zaprem oči in skušam ugotoviti, katera knjiga gleda vame. Podržim jo v rokah, z nje obrišem prah in jo mogoče že petič preberem ali vsaj posamezne odlomke v njej. Potem jo vrnem na polico, vzamem v roke tiste mamine *Gričarje* in razmišljam, kje bodo čez petdeset, sto let.

So stvari, ki si jih zapomnimo za vse življenje. Sredi prejšnjega stoletja sem nosila knjige in časopise po vasi, sredi tega stoletja bodo moji vnuki svojim vnukom razlagali, kaj vse so doživeli s knjigami in svojo babi. Vsaj upam, da bo tako. Razložili bodo, kako so nekoč dišale knjige, kako težke so bile, kako lepe slikice so bile v njih in kaj vse so počeli z njimi. Njihovi vnuki jih bodo začudeni poslušali in tako kot jaz takrat ob knjigi v "starem druku", najbrž sploh ne bodo vedeli, za kaj gre.